

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

# ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ  
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Β'. - ΤΕΥΧΟΣ ΙΒ'.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1880

Οὐκ ἔστι περὶ δού ἂν θεοτίμου ἀνθρώπου  
βουλευσάτω ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ  
τῶν αὐτοῦ οικείων. (Πλάτ. Θεαγης.)



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1880

Ὅπως λοιπὸν ἐν τῇ πολιτικῇ διοικήσει οὕτω καὶ ἐν τοῖς γράμμασι, πᾶσαι αἱ φυλαὶ καὶ αἱ χῶραι τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους προσήνεγκαν ἐκάστη τὸν ὀφειλόμενον πνευματικὸν φόρον εἰς οἰκοδομὴν τοῦ κοσμοπολιτικοῦ ἐκείνου κατασκευάσματος, ὅπερ ἀφ' οὗ εἶχεν ἀπορροφήσει πᾶσαν τὴν γνωστὴν τότε οἰκουμένην ἔμελλε νὰ ᾔηνε τὸ τελευταῖον καὶ τὸ μέγιστον προῖον τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Μετὰ τὴν ἰταλικήν, τὴν ἰβηρικὴν καὶ τὴν λιβυκὴν περίοδον τὰ λατινικὰ γράμματα ἔσχον καὶ περίοδον γαλατικὴν, ἣτις ἐπὶ μακρὸν μὲν χρόνον συνετέλεσεν εἰς λάμπρυσιν αὐτῶν, ἀλλ' ἣτις ἦτο καὶ ἡ τελευταία. Μετ' αὐτὴν καταπίπτει εἰς ἀποσύνθεσιν ἡ λατινικὴ γλῶσσα ὅπως καὶ τὸ κράτος τὸ ῥωμαϊκόν.

### ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ἐπὶ τῶν νομοσχεδίων

### ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας εἰς τὴν Βουλὴν ὑπαβληθέντων.†

Τοιαύτη ἡ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν κατάστασις καὶ τοιαῦτα τὰ συντελέσαντα εἰς τὴν δυστυχίαν αὐτῆς αἷτια, ἅτινα δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τρία καθολικώτερα καὶ κυριώτερα. α') Πρῶτον μὲν εἶναι τὸ ἀπχρύσκυον τῶν διδασκάλων ἐν εἰδικαῖς σχολαῖσις καὶ ἡ ἀνικανότης αὐτῶν, ἐξ οὗ ἀμέθοδος καὶ ἄκαρπος διδασκαλία, ἡ ἀμέλεια περὶ τὸ καθῆκον, ἡ ἐκτροπὴ τῶν πλείστων εἰς ἀλλότρια τοῦ ἐπαγγέλματός των ἐπιτηδεύματα, καὶ δὴ ἡ εἰς τὰ ἐγγώρια κομματικὰ πάθη ἀνάμιξις καὶ πρὸ πάντων ἡ ἔλλειψις ἀγάπης πρὸς τὸ ἔργον των, ἧς ἄνευ ἡ διδασκαλία καθίσταται ἄχαρις καὶ βαναυσικὴ ἐνασχόλησις. β') Δεύτερον ἡ ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν γονέων πρὸς τὸ σχολεῖον ἀδιαφορία, ἐξ ἧς ἡ τῶν διδασκῆριων ἀθλιότης, ἡ γενικὴ καὶ παντελὴς ἔλλειψις τῶν πρὸς διδασκαλίαν χρειωδῶν, τὸ ἀνεπίβλεπτον τῶν διδασκάλων παρὰ τῆς κοινότητος, ἡ ἄτακτος τῶν μαθητῶν φοίτησις καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν πλείστων ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς μάλιστα περιφερείαις νὰ μὴ στέλλωσι πάντᾳπασι τὰ τέκνα των εἰς τὸ σχολεῖον, ἡ διότι τυφλώττουσι πρὸς τὰ ἐκ τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων των ἀγαθὰ δι' ἀμάθειαν, ἡ διότι ἀφορῶντες εἰς τὴν σημερινὴν αὐτοῦ ἀκαρπίαν καὶ ἐλεεινότητα οὐδὲν προσδοκῶσι.

† Ἴδε συνέχ. σελ. 256 τεύχ. 5'.

γ') Τρίτον εἶνε ἡ παντελής ἔλλειψις ἐπιθεωρήσεως, ἀφοῦ αἱ περὶ ταύτης διατάξεις τοῦ νόμου ἀπεδείχθησαν πάντῃ ἀνεφάρμοστοι.

Καὶ πρότερον μὲν, ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τῆς ὑπουργίας τῶν ἀξιοτίμων προκατόχων μου κκ. Μίληση καὶ Δηλιγιάννη ἡ οἰκτρὰ αὕτη κατάστασις τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως εἶχεν ἐφελκύσει τὴν προσοχὴν τοῦ Ἵπουργείου, καὶ μελέται ἐγένοντο περὶ τῆς θεραπείας τοῦ μεγάλου τούτου ἐθνικοῦ κακοῦ, τοῦ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ τόπου ἀπειλοῦντος. Καὶ ὁ μὲν κ. Μίλησης, συγκαλέσας ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ προεδρίαν ἐπιτροπὴν ἐκ πολλῶν εὐπαιδύτων καὶ ἐμπείρων ἀνδρῶν, εἰργάσθη λίαν ἐπισταμένως ἐπὶ τῶν σχολικῶν ζητημάτων τῆς μέσης καὶ κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐδημοσίευσεν μάλιστα τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν τούτων· ὁ δὲ κ. Δηλιγιάννης καὶ νόμον εἰσήγαγεν ἐπιψηφισθέντα, δυνάμει τοῦ ὁποίου συνέστησε τὸ ἐν Ἀθήναις διδασκαλεῖον, ὅπερ ὀργανωθὲν μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ προτύπου καὶ ὑπὸ ἀρίστους οἰωνοὺς ἀρξάμενον πρὸ διετίας τῶν ἐργασιῶν του ἐχαιρετίσθη ὡς τὸ πρῶτον πρὸς τὴν βελτίωσιν βῆμα· καὶ δύο ὑπέβαλε νομοσχέδια εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ 1867 περὶ δημοτικῶν σχολείων καὶ περὶ σχολικῶν ταμείων, ἅτινα μελετηθέντα καὶ ἐγκριθέντα ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε πολιτικὴν ἐν τῷ τόπῳ ἀνωμαλίαν καὶ τὰς σοβαρὰς τοῦ κοινοβουλίου ἐκείνου ἐργασίας ἔμειναν ἀσυζήτητα.

Αναλαβὼν κἀγὼ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἵπουργείου περὶ τὰ τέλη τοῦ προπερυσينوῦ ἔτους ἔκρινα καθήκόν μου νὰ συνεχίσω τὰς ἐν τῷ Ἵπουργείῳ γιγνομένας μελέτας περὶ τοῦ τόσῳ σπουδαίου ζητήματος. Καὶ πρῶτον μὲν πεισθεὶς ὅτι ἐν τῇ κατὰ τὰ ρηθέντα ἔλλειψει πάσης ἐποπτείας τοῦ σχολείου τὸ μέτρον τῆς ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐπιθεωρήσεως αὐτοῦ ἐνεδείκνυτο ὠφελιμώτατον, διότι διὰ δικαίας καὶ πεφωτισμένης ἐπιθεωρήσεως αὐστηρᾶς ἔμελλεν ἀφ' ἑνὸς νὰ ἀφυπνισθῶσι τοῦ ληθάργου καὶ νὰ κινηθῶσιν οἱ ἐν ἐνεργείᾳ διδάσκαλοι ὅπωςδῆποτε εἰς ἐργασίαν, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ γνωσθῶσιν ἐκ τῆς αὐτοψίας καὶ μελέτης εἰδικῶν ἀνδρῶν τὰ κύρια αἷτια τῆς δμολογουμένης δυστυχίας τοῦ σχολείου καὶ ὁ βαθμὸς αὐτῆς, ἀπέστειλα πέρυσιν ἔνδεκα ἐπιθεωρητάς, οἵτινες ἐπεσκέφθησαν τὰ ἡμίσεα τῶν σχολείων τοῦ Κράτους.

Οὗτοι εὔρον τὴν κατάστασιν τῶν δημοτικῶν σχολείων, οἷαν ἐνόμισα ὅτι εἶχον καθήκον πρὸς τὴν Βουλὴν νὰ περιγράψω, ἀκριβῶς ἀναλύων καὶ τὰ ἐπενεγκόντα αὐτὴν αἷτια. Μετὰ τοῦτο ἠσχολήθην εἰς σύνταξιν νόμου ὄργανικοῦ πλήρους, καθ' ὃν ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις φρονῶ ὅτι δύναται κατὰ μικρὸν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ βελτιουμένη, αἰρουμένων δι' αὐτοῦ ἐκ

τῶν ἐνόντων τῶν πλείστων αἰτίων τῶν ἐπενεγκόντων τὴν καταστροφὴν, νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, βάσιν δ' ἔλαβον ἐν μέρει τὸν ἐν ἰσχύϊ νόμον, ἐξ οὗ παρέλαβον ὅσας διατάξεις πεντηκονταετῆς πείρα ἀπέδειξεν ἐφαρμοσίμους καὶ ὠφελίμους καὶ ἐν μέρει τὸν Βελγικὸν καὶ τὸν Πρωσσικὸν καὶ τὸν τοῦ L. Ferry, τὸν ἀρτίως ἐπιψηφισθέντα ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῆς Γαλλίας.

Ἐξ αὐτῶν ἐδανείσθη ὅσα ἐνόμισα ὅτι, ἐφαρμόσιμα παρ' ἡμῖν ὄντα, ἠδύναντο νὰ ἄρῳσι κωλύματα ἢ νὰ θεραπεύσωσιν ἀνάγκας καταδειχθείσας ὑπὸ τῆς πείρας καὶ ἐν τοῖς ἐμπρόσθεν ὑποδειχθείσας διὰ βραχέων.

Τὸ νομοθέτημα τοῦτο ἀπρριζόμενον ἐκ πέντε τμημάτων, ἢ νομοσχεδίων χωριστῶν, ἐχόντων ἐσωτερικὸν εἰρμόν, καὶ ἀποτελούντων πλήρη ὀργανωτικὸν νόμον, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ εἰσαγάγω εἰς τὴν Βουλὴν. Διὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου ἀντικαθίσταται ὁ κείμενος περὶ δημοτικῶν σχολείων νόμος τοῦ 1834. Προῆλθον δὲ εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, διότι αἱ πλείσται αὐτοῦ διατάξεις ἢ ἠκυρώθησαν διὰ μεταγενεστέρων νόμων ἢ περιῆλθον εἰς ἀχρηστίαν, ὡς παρ' ἡμῖν ἀνεφάρμοστοι. Τοῦ νόμου τούτου συγκειμένου ἐξ 83 ἄρθρων διηρημένων εἰς ἑξ̄ κεφάλαια τὰς μὲν διατάξεις τῶν ἄρθρων 8—18 περὶ διδασκάλων καὶ δημοτικῶν σχολείων ἀντικατέστησαν αἱ σχετικαὶ διατάξεις τοῦ περὶ συστάσεως διδασκαλείου ἐν Ἀθήναις ΘΧ νόμου ὡσαύτως ὁ αὐτὸς νόμος ἠκύρωσε τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 65—69 καὶ 73—83 τὰς ἀφορώσας εἰς σύστασιν τοῦ παιλαιοῦ διδασκαλείου αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 31—34 αἱ προνοοῦσαι περὶ ἐξοικονομήσεως τῶν γερόντων ἢ ἀσθενῶν διδασκάλων ἠκυρώθησαν μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ περὶ συντάξεως τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων νόμου.

Τὰς δὲ διατάξεις τῶν ἐν τῷ Γ' κεφαλαίῳ τῷ περὶ ἐπιθεωρήσεως περιλαμβανομένων 16 ἄρθρων ἤτοι ἀπὸ τοῦ 34—51 πεντηκονταετῆς πείρας ἀπέδειξεν ἢ ὅλως ἀνεφαρμόστους καὶ διὰ τοῦτο περιελθούσας εἰς ἀχρηστίαν, οἷαι αἱ περὶ ἐπαρχιακῶν καὶ νομαρχιακῶν ἐπιθεωρητικῶν ἐπιτροπῶν, ἢ ὅλως ἀνωφελεῖς καὶ ἀχρήστους, αἷαι αἱ περὶ ἐπιτοπίων ἐπιθεωρητικῶν ἐπιτροπῶν, αἵτινες ὡς ἐκ τῆς συγκροτήσεώς των οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ σχολείου κατόρθωσαν πλὴν σπανίων ἐξαιρέσεων· φρονῶ δ' ὅτι ἡ συγκροτηθεῖσα ἐν τῷ εἰσαγομένῳ νομοσχεδίῳ ἐπὶ βελτίονος βάσεως ἐπιτόπιος ἐπιθεωρητικὴ ἐπιτροπὴ θέλει χρησιμεύσει ὡς ἀσφαλὲς ἔρεισμα τοῦ σχολείου, ὡσαύτως καὶ αἱ περὶ τῶν κατὰ τοὺς νομοὺς καὶ ἐπαρχίας δημοδιδασκάλων ὡς ἐποπτῶν τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ τῷ νομῷ δημοταγῶν πολλάκις συναδέλφων των ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἀπεδείχθησαν ὅλως ἀνωφελεῖς, καὶ διὰ τοῦτο περιῆλθον εἰς ἀχρηστίαν, καὶ αἱ περὶ μισθοῦ τῶν διδασκάλων



έτροποποιήθησαν. Κατὰ ταῦτα ἐκ τῶν 83 ἄρθρων τοῦ νόμου τοῦ 1834, τὰ 46 ἢ ἠκυρώθησαν τροποικθέντα ὑπὸ νεωτέρων νόμων ἢ περιήλθον εἰς παντελῆ ἀχρησίαν. Τῶν ὑπολειπομένων 37 ἄρθρων ἄλλας μὲν διατάξεις παρέλαβον ἐν τῷ εἰσαγομένῳ νόμῳ ὡς ὑπὸ τῆς πείρας κυρωθείσας, ἄλλα δὲ ἐτροποποίησα κατὰ τὰ πορίσματα τῆς τεσσαρχκονταετοῦς ἐφαρμογῆς του. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀτόπων ὅσα συνεπάγεται νομοθεσία ἢ ἐκ πολλῶν τμημάτων, διαφόρων νόμων κατὰ μέρος ἀκυρωθέντων κατὰ μέρος ἰσχυόντων ἀποτελουμένη, συνέταξα τὸ εἰσαγόμενον νομοθέτημα ἀποτελοῦν ὅλον σύστημα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ συγκείμενον ἐκ τῶν πέντε εἰσαγομένων νομοσχεδίων, ἅτινα εἶνε τὰ ἑξῆς:

Α') Περὶ σχολείων τῆς στοιχειώδους ἢ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Β') Περὶ ἐπιτοπίου ἐποπτείας καὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων.

Γ') Περὶ διδασκαλείων (συμπληρωτικὸν τοῦ ΧΘ' νόμου).

Δ') Περὶ πρῆθναγωγείων καὶ διδασκαλείων διδασκαλιστῶν, καὶ

Ε') Περὶ διευθύνσεως τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ κεντρικοῦ συμβουλίου τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Ἄλλὰ τὰ νομοσχέδια ταῦτα ἐν ἀνάγκῃ δύνανται νὰ ψηφισθῶσι καὶ χωριστὰ ὡς ἀποτελοῦντα ἕκαστον ὁλόκληρον αὐτοτελῆ νόμον καὶ πρὸς τοῦτο διὰ χωριστῆς ἐκθέσεως συνοδεύω ἕκαστον.

Πρὸ πάντων δὲ παρακαλῶ τὴν Βουλὴν νὰ κηρύξῃ καταπείγοντα τὸ Β' καὶ Γ' ἤτοι τὸ περὶ ἐπιτοπίου ἐποπτείας καὶ ἐπιθεωρήσεων σχολείων καὶ τὸ περὶ διδασκαλείων, ὡς ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὰς θέσεις τῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ πρὸς τὴν σύστασιν διδασκαλείου ἐν Πελοποννήσῳ, περὶ ὧν αἱ ζητούμεναι ἐν τῷ προὔπολογισμῷ πιστώσεις, καὶ μάλιστα διότι ἀφορᾷ εἰς τὴν πρακτικὴν ἀσκήσιν τῶν ἐν ἐνεργείᾳ δημοδιδασκάλων καὶ τοποθέτησιν τῶν ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου ἐξελεussoμένων ἐφέτος διδασκάλων.

Ὑποδείξας τὴν ἀξίαν τοῦ σχολείου ἐν ταῖς νεωτέραις κοινωνίαις, περιγράφας τὴν δυστυχίαν τοῦ παρ' ἡμῖν, ἀναλύσας ὅσον ἐνεστι λεπτομερῶς τὰ αἷτια τῆς καταπτώσεως τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως πηγάσαντα, ὡς ἡ Βουλὴ γινώσκει, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς ἔθνους ἀνεξαρτήτως τῆς ὁμολογουμένως ἀγαθῆς θελήσεως τῶν διοικησάντων τὸν τόπον, καὶ ἀποδείξας ὅτι αὕτη ἐλλείπει οὐ μόνον κρινομένη κατὰ τὰς περὶ δημοτικῶν σχολείων ἐννοίας τοῦ 1880, ἀλλὰ κατ' αὐτὰς ἔτι τὰς τοῦ 1834, ὅτε τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τῶν Βρυαρῶν ὁ ἐν ἰσχύϊ νόμος, ὑπεδήλωσα τὰς ἐννοίας ὑφ' ὧν ὠδηγήθη ἐν τῇ συντάξει τοῦ νομοσχεδίου τούτου. Δῆλον ὅτι ὄφειλον δι' αὐτοῦ νὰ προνοήσω ἀφ' ἐνός μὲν περὶ συντηρήσεως καὶ βελτιώσεως

τῶν σημερινῶν σχολείων, ἐν οἷς διδάσκουσι χίλιοι περίπου διδάσκαλοι ἔχοντες τὰ ἐξηγηθέντα μειονεκτήματα, καὶ νὰ μεριμνήσω περὶ διορθώσεως τῶν ἀτελειῶν αὐτῶν διὰ πεφωτισμένης ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων καὶ ἐξαναγκασμοῦ τῶν διδασκόντων, ὅπως προσελθόντες ἀσκηθῶσι κατ' ὀλίγον ἐν προτύποις σχολείοις· ἀφ' ἑτέρου διὰ συστάσεως πρὸς τῷ ὑπάρχοντι ἐν Ἀθήναις δύο ἐτέρων διδασκαλείων πρὸς μόρφωσιν ἱκανῶν διδασκάλων μελλόντων νὰ ἀνυψώσωσι τὸ σχολεῖον εἰς τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ προορισμὸν καὶ περὶ τῆς ἔρσεως ἢ ἀνακοπῆς ἐκ τῶν ἐνόντων τῶν πλείστων, ἂν μὴ πάντων, τῶν ἐπιπροσθούτων κωλυμάτων εἰς τὴν προκοπὴν τοῦ σχολείου. Ἡ δὲ τοῦ ἀρτισυστάτου ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου ὁμολογουμένη παρὰ πάντων τῶν ἐπισκεψαμένων αὐτὸ καὶ δυναμένων νὰ κρίνωσιν εὐτυχῆς ἐργασίᾳ με ἐνθαρρύνει εἰς τοῦτο. Διότι οἱ ἐν αὐτῷ μορφούμενοι διδάσκαλοι οὐ μόνον διδάσκονται θεωρητικῶς πάσας τὰς εἰς τὸ ἔργον χρησίμους γνώσεις παρ' εἰδικῶν καὶ εὐπαιδευτῶν καθηγητῶν ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀσκοῦνται ἐπὶ δύο ἔτη ἐν τῇ πρακτικῇ διδασκαλίᾳ τῶν μαθημάτων διδάσκοντες ἐν τῷ προτύπῳ κατὰ προδιαγραφομένην μέθοδον πολλάς καθ' ἑκάστην ὥραν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ τὴν ὁδηγίαν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ προτύπου, εἰς ἐβδομαδιαίας δὲ συνεδριάσεις οἱ μαθηταὶ παρόντες καὶ τοῦ διευθυντοῦ ἐξελέγχουσιν ἀλλήλων τὰς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ παρατηρηθείσας ἑλλείψεις καὶ κατὰ τὰς συζητήσεις ταύτας διορθοῦνται ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ προτύπου διευθύνοντος αὐτάς. Ἡ τοιοῦτη δὲ δι' ὑποδειγματικῆς διδασκαλίας ἀσκήσις καὶ ὁ μετὰ ταύτην κινητικώτατος τῆς ἀμίλλης ἀμοιβαῖος ἔλεγχος ἀπεδείχθησαν πανταχοῦ συντελεστικώτατα εἰς ἀπόκτησιν διδακτικῆς ἱκανότητος καὶ μάλιστα ἀγάπης πρὸς τὸ θεῖον τοῦ διδασκάλου ἔργον. Οὕτω παρεσκευασμένοι ἐλπίζω νὰ ἀπολυθῶσιν ἐφέτος πλείονες τῶν εἴκοσι πέντε νέων διδασκάλων οἵτινες θὰ ἦνε τὰ πρωτόλεια τοῦ νέου διδασκαλείου καθ' ὃ εὐχομαι νὰ συσταθῶσι τάχιστα καὶ ἄλλα, διότι ἐξ αὐτῶν καὶ μόνων δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν κατὰ μικρὸν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ τὴν βελτίωσιν τοῦ παρ' ἡμῖν σχολείου.

Βάσεις τῆς συστάσεως καὶ συντηρήσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐτέθησαν ἐν τοῖς εἰσαγομένοις νομοσχεδίοις αἱ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἀναπτυχθεῖσαι ἰδέαι, ἐφ' αἷς ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἀσφαλῶς ἐδράζεται καὶ ἀκμάζει ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις τῶν πλείστων τῶν πεπολιτισμένων ἐπικρατειῶν· ἀπὸ λαοδῆ ἢ μὲν κοινότης συντηρεῖ καὶ ἐποπτεύει τὸ σχολεῖον, ἢ δὲ πολιτείας μορφόνουσα ἐν εἰδικοῖς σχολείοις ἀναγνωρίζει διὰ πτυχίου καὶ διορίζει τὸν διδάσκαλον καὶ ἐπιθεωρεῖ τὸ σχολεῖον, ἐξασφαλίζουσα οὕτω τὴν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς κοινοῦ προγράμματος μαθημάτων καὶ εὐμεθόδου διδασκαλίας

αὐτῶν κοινήν καὶ ὁμόρρυθμον πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν τῶν παιδῶν τῶν πολιτῶν· διότι καὶ ὕψιστον ἔχει πρὸς τοῦτο καθήκον καὶ τῶν πρὸς ἐπιτέλεσιν αὐτῆς ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν μέσων, ὧν στερεῖται ἡ κοινότης, εὐμοιρεῖ. Ἡ πενία καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς κοινοτήτων γνωστὴ ἀνεπάρκεια, καὶ μάλιστα ὁ κομματικὸς ἐρεθισμὸς ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ἐν τῷ διὰ τοῦ παρόντος νομοσχεδίου κανονισμῷ τοῦ μέτρου τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν ἐν τῇ διοικήσει καὶ τῇ ἐποπτείᾳ τοῦ σχολείου. Βεβαίως θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἂν ἦ ἐκλογή καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ διδασκάλου ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου ἀνεγνωρισμένων ἠδύνατα νὰ ἀφεθῆ εἰς τὰς κοινότητας ἀλλ' ἀτυχῶς πικρὰ πείρα ἐξ ἄλλων τῆς δημοτικῆς διοικήσεως ἀντικειμένων καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν σχολείων ἀκόμη ὧν τὰ πλεῖστα στεροῦνται διδασκτηρίου καὶ παντὸς διδακτικοῦ σκεύους καὶ ὄργανου δι' ἀσύγνωστον τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν ὀλιγωρίαν, μαρτυρεῖ ὅτι ἀπέχομεν πολὺ τῆς ὥρας τῆς πλήρους δημοτικῆς αὐτοδιοικήσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐν τῷ κέντρῳ δὲν μένει ἀνεπηρέαστος ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, δι' οὓς γινώσκομεν πάντες λόγους, ἐλήφθη πᾶσα ἐν τῷ νομοσχεδίῳ πρόνοια πρὸς περιστολὴν τοῦ ἐπηρασμοῦ τούτου τοῦ τόσῳ ὀλεθρίου ἀποδειχθέντος. Ἡ κοινότης εἰσέτι παρ' ἡμῖν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρήζει· οὐ μόνον χρηματικῆς ἐπικουρίας παρὰ τοῦ δημοσίου ἵνα ἐπαρκῆ εἰς τὰς ὑλικὰς χρεῖας τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ ἐξαναγκασμοῦ πολλάκις πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ πρὸς τὸ σχολεῖον καθήκοντος, ἀφ' οὗ καὶ μόνου βελτιουμένου καὶ ἀπροσκόπτως λειτουργοῦντος δύναται νὰ ἀναμῆνη τις τὴν πλήρη καὶ ταχεῖαν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ κέντρου χειραφέτησιν.

Τὸ ζήτημα σήμερον δὲν δύναται νὰ τεθῆ πῶς τὸ σχολεῖον θὰ διοικῆται ὑπὸ τῆς κοινότητος, ἀλλὰ πῶς θὰ κατορθωθῆ νὰ μείνῃ ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τῆς κοινότητος, ἥτις ἐμμέσως διὰ τοῦ κέντρου ἐπηρεάζουσα αὐτὸ παρακωλύει τὴν ἐργασίαν του.

Ἐτέρᾳ ἀρχῇ, ἐφ' ἧς στηρίζεται ὁ παρῶν νόμος, εἶναι ὅτι τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι τι αὐτοτελὲς καὶ αὐθύπαρκτον καὶ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον ἄσχετον.

Ἡ δ' ἐν αὐτῷ παίδευσις ἀποτελοῦσα πλήρη κύκλον ὠρισμένων γνώσεων στοιχειωδῶν, ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων παντὶ πολίτῃ, οὐδόλως ἀποβλέπει πρὸς παρασκευὴν τοῦ μαθητοῦ μέλλοντος νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἀνώτερον σχολεῖον, ἀλλὰ πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν, ἵνα καταστῆ πολίτης χρηστὸς καὶ ἀρχεσθαι ἐπιστάμενος. Ἡ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς σχολείοις ἀθέτησις τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐγένετο αἰτία μεγίστης βλάβης, διότι καὶ οἱ διδάσκαλοι κατατρέβουσι τὸν πλεῖστον χρόνον διδάσκοντες τοὺς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τμήματι παρασκευαζο-



μένους νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον παραμελοῦντες τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐν ταῖς κατωτέροις τάξεσι μαθητῶν. καὶ διότι ἡ ψευδὴς δόξα, ὅτι δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι προπαρασκευαστικὸν τῶν μελλόντων νὰ μεταβῶσιν εἰς ἑλληνικὸν σχολεῖον παρέχει τὴν ματαίαν ἐλπίδα ὅτι δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις αὐτοῦ τὸ λεγόμενον ἑλληνικὸν σχολεῖον, οὗ καὶ ὁ σκοπὸς καὶ ὁ ὄργανισμὸς εἶναι ἄλλοιός, καὶ ὅπερ ὡς ἔχει σήμερον, μᾶλλον συντελεῖ εἰς ἐπισκότισιν τοῦ νοῦς καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων τῶν ἄνευ τῆς προσηκούσης ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ ἀσκήσεως καὶ ἀναπτύξεως ἀπολυομένων.

Πλὴν τούτου ἀρχὴ μέλλουσα νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν σὺν τῷ χρόνῳ διάδοσιν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς πάσας τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ ἐτέθη ἐν τῷ εἰσαγομένῳ τούτῳ νόμῳ τὸ ἐξαναγκαστὸν τῆς φοιτήσεως τῶν παιδῶν, ὅπερ προϋποτίθησι τὴν δωρεάν παροχὴν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς πολιτείας, ὅπερ ἐν ἀρχῇ ἠμφισβητήθη καὶ παρὰ σοφῶν ἀνδρῶν ἐκ κακῶς ἐννοουμένων φιλελευθέρων ἀρχῶν, δικαιολογητικὴν ἔχον βάσιν τὸ καθήκον τῆς πολιτείας, ὅπως προνοήσῃ περὶ τῆς ἰδίας αὐτῆς συντηρήσεως ὡς τοιαύτης καὶ μάλιστα περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀτόμου, ἐκυρώθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπὸ πλείστων καὶ ἐξόχων πολιτειολόγων καὶ ἐτέθη βάσις τῆς σχολικῆς νομοθεσίας πασῶν τῶν πεπολιτισμένων ἐπικρατειῶν. Διότι διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως, ὑφ' ἧς δαδουχούμενος ὁ ἄνθρωπος ὡς ὑπὸ φωτεινοῦ λαμπτήρος κινεῖται ἀπροσκόπτως καὶ ἀπλανῶς ἐν τῇ ἐπιτελέσει τοῦ παντοῦ αὐτοῦ καθήκοντος ἀνεπηρέαστος καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ τυφλῶν ὀρέξεων καὶ παθῶν καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίας βουλήσεως, καθίσταται κατ' ἀλήθειαν καὶ οὐχὶ κατὰ συνθήκην ἐλεύθερος. Οὐδέποτε δὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ εὐλόγως ὁ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας τιθέμενος θεσμὸς ὡς θεσμὸς ἀνελεύθερος.

Κατακλήγων κρίνω εὐλόγον νὰ προσθέσω, ὅτι πᾶσαν τροποποίησιν, ἣν ἡ πεφωτισμένη συζήτησις ἤθελε καταδείξει ἀναγκαίαν προθύμως ἤθελον ἀποδεχθῆ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Φεβρουαρίου 1880.

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως  
Βουλευτῆς Ἠλείας  
Α. Δ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ.